

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Clara Bergstrand

”[...] är därmed skyldig att flytta genast”

En undersökning av barnets rätt i vräkningsförfarandet utifrån sårbarhetsteori

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte	4
1.3 Frågeställning	5
1.4 Avgränsning	5
1.5 Metod	5
1.6 Forskningsläge	6
1.7 Material	6
1.8 Disposition	7
2 CRITICAL LEGAL STUDIES & MARTHA A. FINEMAN	8
2.1 Critical legal studies	8
2.2 Det sårbara subjektet	8
3 RÄTT TILL ETT HEM	10
3.1 Vad är en (social) rättighet?	10
3.2 Barns rättigheter	10
3.2.1 Det offentligas barnansvar	11
3.3 Barnets rätt till bostad	12
3.4 Barnets bästa	13
3.5 Barnkonventionen	14

4	AVHYSNING	16
4.1	Hemmet- barnets trygghet	16
4.2	Hysesregleringen	16
4.2.1	Hyra	16
4.2.2	Avhysning	17
4.2.2.1	Den summariska processen	17
4.2.2.2	Den verkställande processen	18
5	INTRESSEAVVÄGNINGEN	19
5.1	Om praxis	19
5.2	Bedömningshänsyn?	21
5.3	Den ideala föräldern	22
5.4	Var är barnet?	23
6	SLUTSATS	25
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	26
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	29

Summary

Eviction is one of the most traumatic experiences anybody experience – a fact which holds especially true for children. According to the statistics of the Swedish Enforcement Authority 392 children were evicted in Sweden during the year of 2017. Rental debt is the most common cause of the eviction of families, and in almost half of all cases the debt amounts to less than 10 000 SEK. That said, it would be more beneficial, from both an economic and societal perspective, if these families were able to stay in their homes.

However there is no concrete or demandable right for housing, and there are no special regulations concerning children. Therefore the protection of the child's interest to stay in their home, is found in general regulations, such as the Convention on the Rights of the Child and in the *best interests of the child* doctrine. According to the convention, the best interests of the child shall be a primary consideration in all actions concerning children undertaken by social welfare institutions.

This thesis is influenced by the views of Critical Legal Studies (CLS) and based on Martha Albertson Fineman's vulnerability theory. CLS criticises the belief that law is unbiased and neutral, arguing instead that it is a tool which favours certain interests. The vulnerability theory states that vulnerability is universal and constant, inherent to the human condition. This diverges from the description of the ideal legal subject and Fineman claims that law lacks an understanding of the acts of the vulnerable individual.

The main concern of this thesis is the conflict of interests between the landlord and tenant, with the particular focus on how the interest of the child is balanced within this conflict. In the eviction process, the Swedish Enforcement Authority uses the summary proceeding, which arguably takes little account of the interest of the child or the tenant's vulnerability. However, the proceeding favours the land lord's interest in an efficient management of their claims. Furthermore, the thesis states that the tenant is viewed according to the ideal legal subject. The reality facing tenants is however very different, as they often lack both actual and material means to act rationally and in accordance with the rules of the eviction process. Finally, this thesis will argue that there is an absence of consideration of the interest of the child in both court cases and legislative history which, with all things considered, implies that the interest of the child stands weak against the landlord.

Sammanfattning

Vräkning är en av de mest ingripande åtgärder och traumatiserande upplevelser som någon, särskilt ett barn, kan vara med om. Under 2017 vräktes enligt Kronofogdemyndighetens statistik 392 barn och hyresskulder utgör den vanligaste orsaken till att en barnfamilj avhyses. I nästan hälften av fallen sker avhysningen för hyresskulder för belopp under 10 000 kronor. Detta trots att det är mer fördelaktigt ur ett ekonomiskt och socialt samhällsperspektiv att familjen bor kvar. Det finns inte någon konkret och utkrävbar rätt till bostad och det finns inte heller någon särreglering för barn, utan skyddet mot barnvräkningar får hämtas i generella skyddsbestämmelser. Dessa återfinns bl.a. i barnkonventionen och principen om barnets bästa och enligt konventionen ska barnets bästa genomsyra alla myndighetsåtgärder som berör barn.

Uppsatsen utgår ifrån Critical Legal Studies (CLS) och Martha Albertson Finemans teori om sårbarhet. CLS ifrågasätter att juridiken är objektiv och neutral samt hävdar att den är ett verktyg för att gynna särskilda intressen. Sårbarhetsteorin utgår ifrån att varje människa är sårbar och beroende av andra. Detta skiljer sig från synen på det ideala rättssubjektet som förekommer inom juridiken och Fineman menar att rätten saknar förståelse för när människan inte agerar rationellt och i linje med det som föreskrivs i lagen.

Uppsatsen kretsar kring intressekonflikt mellan hyresvärden och hyresgästen och hur avvägningen mellan barnets och hyresvärdens intressen har utformats och bedöms. Vid avhysningsärenden tillämpas den summariska processen, vilken lämnar ett marginellt utrymme för hänsyn till barnets bästa och förståelse för förälderns sårbarhet. Processen gynnar istället hyresvärdens rätt till en effektiv hantering av dennes anspråk. Vidare hävdas att synen på hyresgästen grundar sig i det ideala rättssubjektet, men verklighetens hyresgäst har varken faktiska och materiella möjligheter att agera rationellt efter de regler som ställs upp i avhysningsförfarandet. Till sist konstaterar uppsatsen att det även finns en stor avsaknad av hänsyn till barnet i både rättsfall och propositioner. Sammanfattningsvis argumenterar uppsatsen att dessa faktorer leder till att barnets intresse står svagt mot hyresvärdens.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

”Liv berättar hur det är att växa upp på ett hotellhem, i ett boende där hon dagligen tvingas möta vuxna med missbruksproblem och psykisk ohälsa. Molly beskriver att hon inte har berättat om vräkningen för sina vänner, inte för någon. Hasna orkar inte gå till skolan efter att ha varit med om att vräkas.”¹

Under 2017 vräktes enligt Kronofogdemyndighetens statistik 392 barn. Det är en ökning från året innan med 5 barn, men siffran är den näst lägsta sedan myndigheten började föra statistik 2008. Utöver dessa barn har ytterligare 1068 barn under året berörts av ej verkställda avhysningsärenden. Majoriteten av barnen som avhysts² är mellan åtta och nio år gamla, och särskilt utsatta är barn till ensamstående mödrar och barn med utländsk bakgrund.³ Det bör även tilläggas att antalet barnvräkningar i relation till övriga vräkningar legat konstant sedan 2008. Minskningen av barnvräkningar kan därför främst härledas till en minskning av vräkningar i allmänhet, och kan därför inte direkt visa på förbättringar i myndigheternas preventiva arbete.⁴

Statistiken måste alltså läsas med försiktighet och en av faktorerna till detta återfinns i myndigheternas arbetssätt. Exempelvis arbetar socialtjänsten med att flytta barnet från den vräkningshotade föräldern till den andra. Detta omdefinierar hur avhysningen ses statistiskt, från att gälla en *barnfamilj* till att gälla *ensamstående utan barn*. Vidare lämnar många familjer sina hem innan myndigheterna hinner bli inkopplade eller verkställa ett avhysningsbeslut.⁵ Därmed faller många barn utanför statistiken vilket leder till okända mörkertal.

Hyresskulder utgör orsaken i 86 % av avhysningsfallen till att barnfamiljer avhyses och har länge varit den vanligaste anledningen.⁶ Den genomsnittliga hyresskulden är cirka 24 200 kronor och medianskulden 12 935 kronor, men i nästan 40 % av fallen sker avhysningen för

¹ Barnombudsmannen 2016, s. 5.

² Avhysning är den juridiska termen för vräkning. I det följande kommer dessa termer att användas synonymt.

³ Kronofogden 2017, s. 1; Barnombudsmannen 2016, s. 9.

⁴ Barnombudsmannen 2016, s. 13.

⁵ SOU 2005:88, s. 22; Kjellbom 2017, s. 118.

⁶ SOU 2005:88, s. 16; Stenberg m.fl. 2011, s. 4.

hyresskulder för belopp under 10 000 kronor. De sökande i avhysningsmål är i 54 % av de verkställda avhysningarna allmännyttan/kommunala bostadsbolag.⁷

Den övergripande majoriteten av fall, nu som tidigare, gäller därmed förhållandevis låga skulder. Hyresvärdens kostnad för att vräka en hyresgäst har beräknats till ungefär 20 000 kronor. Ett ärende hos Kronofogden och socialnämnden kräver resurser till handläggning men även magasinering, betalning av hyresskulden eller betalning för alternativt boende vilket i storstäderna kan uppgå till 30 000 kronor. SOU 2005:88 konstaterar därför att det ”oftast är mest fördelaktigt för samhället att socialtjänsten ger ekonomiskt bistånd till hyresskulden för att på så sätt ge möjlighet för familjen att bo kvar i bostaden”.⁸

Det ska slutligen tilläggas att en vräkning – i kombination med den bakomliggande orsaken till betalningssvårigheterna – ofta försvårar familjens situation ytterligare. I en undersökning från Boverket ombads hyresvärdar bedöma huruvida de skulle hyra ut till ett antal hypotetiska hyresgäster. De vräkta hyresgästerna fick inte ett enda kontrakt.⁹

1.2 Syfte

Enligt barnkonventionen artikel 3 ska barnets bästa ”komma i främsta rummet” vid alla åtgärder som vidtas av offentliga sociala välfärdsinstitutioner, vilket även är stadgad på flera platser i den svenska lagstiftningen.¹⁰ Regeringen antog 2007 en nollvision för vräkningar av barn, men trots detta har 5412 barn officiellt vräkts sedan den fördjupade statistiken påbörjades 2008.¹¹

I vräkningsförfarandet står barnet utanför avtalsförhållandet, har ingen eller begränsad rättshandlingsförmåga och är därför ännu mer utsatt än vårdnadshavaren. Utifrån Martha A. Finemans teori om sårbarhet, som kommer presenteras nedan, blir det således intressant att se hur barnets utsatthet beaktas av rättssystemet. Syftet med uppsatsen är därför att undersöka på vilket sätt barns rättigheter säkerställs i vräkningsförfarandet.

⁷ Kronofogden 2017, s. 2.

⁸ SOU 2005:88, s. 21.

⁹ Stenberg m.fl. 2011, s. 25.

¹⁰ Se Socialtjänstlag (2001:453), SoL, 1:2 och Föräldrabalk (1949:381), FB, 6:2a.

¹¹ Stenberg m.fl. 2011, s. 18.

1.3 Frågeställning

När barnets och föräldrarnas intressen är motstående ska barnets bästa alltid vara det avgörande vid beslutet.¹² Någon sådan avgörande betydelse föreligger dock inte gentemot hyresvärden vid en vräkning, utan dessa två intressen ställs mot varandra i vräkningsförfarandet. Utifrån syftet att undersöka barns rättigheter, men även hur sociala rättigheter står sig vid en intresseavvägning, kommer uppsatsen att utgå ifrån följande frågeställning:

Hur görs avvägningen mellan å ena sidan hyresvärdens intressen och å andra sidan barnets intressen och rättigheter i avhysningsprocessen?

1.4 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa mig till avhysningsförfaranden av barnfamiljer som har sin grund i hyresskuld, eftersom dessa utgör en majoritet av fallen. Jag kommer därför främst behandla bostadsformen hyresrätt. Det kommer inte göras någon nämnbar skillnad mellan uppsägningar gjorda i förtid eller vid avtalets slut, då gränsdragningen mellan dessa två endast rör tidpunkten för uppsägningen men den bakomliggande orsaken är densamma.

Även om andra generella bestämmelser som t.ex. artikel 8 EKMR¹³, indirekt kan verka för att skydda barnet har jag valt att inte diskutera dessa. Jag fokuserar istället på de svenska skrivningarna för barnets bästa och barnkonventionen då jag vill undersöka de bestämmelser som riktar sig specifikt till barnet.

Jag har även valt att utgå från gällande rätt såsom den ser ut i skrivande stund. Därför kommer jag inte titta närmare på exempelvis SOU 2016:81 *ett modernare utsökningsförfarande*, eller SOU 2018:32 *ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst*, trots att båda är av intresse för ämnet.

1.5 Metod

Jag kommer att använda mig av Martha Albertson Finemans¹⁴ teori om sårbarhet, för att undersöka hur barnets rätt beaktas. Teorin kommer även användas för att undersöka avhysningsförfarandet, hur de sociala rättigheterna och olika intressen värderas i förfarandet.

¹² Oldenstedt 2017.

¹³ Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

¹⁴ Martha Albertson Fineman är professor och internationellt erkänd inom familjerätt, critical legal studies och feministisk rättsfilosofi. (Emory Law)

Genomgående för uppsatsen har jag antagit ett barnperspektiv och undersökningen utgår därför från barnets intressen.

Förarbetena har hittats genom att utgå ifrån de hyresuppsägande paragraferna i hyreslagen, den summariska processen och avhysningsförfarandet. Rättsfallen har tagits fram genom att söka på ”barn” och ”barnkonvention” i Karnov Juridiks rättsdatabas. Utifrån dessa fall har jag även gått vidare till de fall som hänvisas till som praxis. Vissa har därefter uteslutits då de har fallit utanför avgränsningen. Rättsfallen används inte för att visa rättstillämpningen i det enskilda fallet utan för att påvisa ett mönster. Därför kommer ingen närmare genomgång ges av något av dessa fall.

1.6 Forskningsläge

Vräkning av barn och barnfamiljer är inget nytt, men det är först under 2000-talet som ämnet har uppmärksammats i debatt och forskning, vilket ger ett skralt forskningsunderlag.¹⁵ Även barnrätten är ett relativt nytt område men här finns det mer att hämta, där bland annat Johanna Schiratzki är ledande genom *Barnrättens grunder*.¹⁶

Sten-Åke Stenberg, professor vid Institutet för social forskning, SOFI, och Pia Kjellbom, universitetslektor i socialt arbete, är några som har forskat om barnvräkningar. De tog på uppdrag av Socialdepartementet fram rapporten *Varför vräks barn fortfarande?*, vilket borde anses vara den mest genomgripande rapport inom området.¹⁷ Pia Kjellbom är även tongivande på området med bl.a. sin rättssociologiska avhandling från 2014.¹⁸

1.7 Material

Materialet i undersökningen kommer utgöras av domar i vräkningsärenden då domskälen innehåller exempel intresseavvägningen. Jag kommer även undersöka förarbeten eftersom dessa innehåller syften och vägledning för rättstillämpning. SOU 2005:88 är den främsta undersökningen på förbetsområdet som har gjorts och används för en övergripande syn på ämnet. *Varför vräks barn fortfarande?* har gett stor förståelse för området och även Kjellbom

¹⁵ Socialstyrelsen 2013, s. 7.

¹⁶ Schiratzki 2017.

¹⁷ Stenberg m.fl. 2011.

¹⁸ Kjellbom 2014.

och Alexius har gett viktiga perspektiv på området.¹⁹ Flertalet myndighetsrapporter har även bidragit till att konkretisera bilden av det praktiska arbetet.

1.8 Disposition

Uppsatsen inleds med en genomgång av de grundläggande tankarna bakom Critical Legal Theory och Martha A. Finemans sårbarhetsteori. Sedan kommer jag beskriva barns rättigheter och vad dessa innebär och därefter följer en genomgång av hyresrätt och avhysningsförfarandet. Slutligen kommer jag gå igenom det jag har funnit vid undersökning av materialet utifrån Finemans teori vilket sammanfattas med en slutsats.

¹⁹ Stenberg m.fl. 2011; Kjellbom & Alexius 2012.

2 Critical legal studies & Martha A. Fineman

2.1 Critical legal studies

Critical legal studies, CLS, grundar sig i tanken att juridik är politik i motsats till vad som hävdas inom den liberala rättsfilosofin. CLS kritiserar att rätten har ett bestämt innehåll och en bestämd innebörd, och menar istället att rätten är obestämd och kan fyllas med det ideologiska innehåll som rättstillämparen själv vill. Att juridiska rättsregler skulle vara neutrala och objektiva ifrågasätts av CLS, och inom teorin beskrivs dessa istället som verktyg i den rättsliga prövningen av olika rivaliserande ideologier och intressen.²⁰

CLS ifrågasätter även att rätten har en ”enhetlig bakomliggande moralteori” som används för att rättfärdiga juridiska beslut. Att ett intresse därför får företräde i ett fall men får stå tillbaka för ett annat intresse i ett annat, följer enligt CLS inte av någon form av juridisk ”överteori” i gällande rätt, utan grundar sig istället på en samhällelig intressekonflikt.²¹

2.2 Det sårbara subjektet

Martha A. Finemans teori om sårbarhet grundar sig i att varje människa är sårbar och beroende av andra människor, men även av samhället i stort. Fineman menar att sårbarheten är ”a natural part of the human condition, and biological and developmental in nature [...] [and] should at least be regarded as both universal and ‘inevitable’”²². Hon menar att sårbarheten inte stannar vid det biologiska, utan även rör ekonomiska, psykologiska och emotionella faktorer. De senare menar hon vara minst lika oundvikliga som de orsaker av biologisk natur, trots att de inte ses som det. Fineman menar att vi aldrig kommer kunna skydda oss från oförutsägbara händelser som exempelvis en eldsvåda eller en partners bortgång, och inte heller situationer som beror av det ekonomiska systemet och samhället såsom en finanskrasch eller uppsägning. Vidare interagerar dessa beroenden med varandra, vilket leder till en komplex beskrivning av den mänskliga upplevelsen.²³

Fineman beskriver rättssystemets ideala rättssubjekt ”as an adult, standing outside of the passage of time and human experience”²⁴, vilken förkroppsligar den minst sårbara perioden av

²⁰ Dahlman 2006, s. 149ff.

²¹ Ibid.

²² Fineman 2006, s. 137f.

²³ Fineman 2004, s. 208; Fineman 2011, s. 166.

²⁴ Fineman 2011, s. 168.

en människas liv.²⁵ Rättssubjektet beskrivs som ”a competent social actor capable of playing a multiple and concurrent societal roles”, som har “the ability to negotiate contract terms, assess their options, and make rationale choices.”²⁶ Sårbarhetsteorin ifrågasätter denna syn och utgår istället ifrån att det sårbara subjektet ger en mer korrekt bild av verkligheten där individen är beroende av samhället och relationer. Fineman anser därför att det sårbara subjektet borde vara centralt för den juridiska tillämpningen för att få en mer adekvat rättstillämpning.²⁷ Detta blir relevant för barnvräkningar då barnet avviker från det rationella rättssubjektet och saknar den autonomi och kompetens som rättssystemet kräver. På grund av barnets ställning har även rättssystemet svårt att hantera dennes sårbarhet och beroende.

Fineman påpekar vidare att samhället är uppdelat i en privat sfär som utgörs av familjen och en offentlig sfär där staten, juridiken och marknaden verkar. Livet inom familjen förkroppsligar dock upplevelsen av att vara människa. Här finner vi en stor del av den mänskliga sårbarheten och Fineman anser därför att familjen och dess erfarenheter inte bör eller kan separeras från juridiken. Separationen mellan dessa två sfärer gör att det som sker inom familjen ligger utom statlig kontroll och familjen, och därmed barnet, ses som privat och separerad från det offentliga.²⁸ Att familjen ses som privat gör att barnets behov och ansvaret för barnet ses som privat. Detta kan vi även se i hur ansvaret för barnet har fördelats i svensk rätt mellan föräldrarna och det offentliga vilket kommer beskrivas nedan.

Motsatsen till beroende är självständighet (från bl.a. samhället), vilket ofta är ett mål inom olika samhällsliga institutioner. Detta kan bland annat ses vid argumentation för avslutande av bistånd, där individen istället för att få stöd från samhället ska bli självständig.²⁹ Ett minskat samhällsligt ansvar för individen kan även ses i vilka värdeord som influerar de samhällsliga institutionerna. Ett av dessa ord är effektivitet och myndighetsarbetet ska utföras ”as quickly, quietly, and cheaply as possible”³⁰. Fineman frågar sig dock vilka andra värden som nedprioriteras när dessa värden tar plats och om vi kan mäta sociala rättigheter ”only in terms of efficiency”³¹.

²⁵ Se även Andersson 2011, s. 421.

²⁶ Fineman 2011, s. 167.

²⁷ Ibid, s. 166f.

²⁸ Ibid, s. 164; Fineman 2004, s. 208.

²⁹ Fineman 2006, s. 148; Se även SoL 4:1.

³⁰ Fineman 2011, s. 165.

³¹ Ibid.

3 Rätt till ett hem

3.1 Vad är en (social) rättighet?

Historiskt kan de sociala rättigheterna ses ha vuxit fram ur de politiska och civila rättigheterna. De civila rättigheterna gav rätten för enskilda att sluta avtal och de politiska gav yttrandefrihet och rösträtt. De sociala rättigheterna växte fram under efterkrigstiden och gav bl.a. rätt till sjukförsäkring och barnbidrag.³²

För att en rättighet ska vara reell, krävs det att vissa baskrav är uppfyllda. Först och främst måste rättigheten vara ”noggrant preciserad i lagstiftningen, både vad gäller innehåll och förutsättningar”³³, och den ska dessutom vara utkrävbar. Motsatsen till en faktiskt och krävbar rättighet är de målparagrafer som stater i olika dokument och lagar åtar sig vilka beskrivs genom formuleringar såsom *främja*, *verka för* eller *trygga*.³⁴

För att en rättighet eller intresse, såsom barnets bästa, ska förverkligas krävs också att det inom rättstillämpningen finns bedömningsutrymme för detta. På grund av olika motiv har bedömningsutrymmet för barnets bästa begränsats inom olika rättsområden. Antingen har en adekvat avvägning redan ansetts ha gjorts vid lagstiftningen mellan barnets intressen och ett annat intresse, eller så anses det offentliga ansvara i tillräcklig utsträckning för barnets behov och en separat bedömning blir därmed överflödigt. Det senare kan vara anledningen till att det första utmätningsfallet där barnets bästa lyftes kom så sent som 2013.³⁵ Frågan är dock om barnets bästa får det utrymme som det behöver inom det närliggande avhysningsområdet?

3.2 Barns rättigheter

Barnrätten uppkom under slutet av 1900-talet och barnkonventionen kan ses som ett tydligt avstamp för rättsutvecklingen. Johanna Schiratzki beskriver att barnrätten rör ”barnet och barnets egna legala relationer till det omkringliggande samhället, dess institutioner och medlemmar, som står i centrum för den rättsliga bedömningen.”³⁶ Barnet är beroende av sin omgivning för omsorg och tillsyn vilket har påverkat barnrätten och barnets rättigheter. De

³² Stenberg m.fl. 2011, s. 27.

³³ Ibid.

³⁴ Ibid, s. 27f.

³⁵ Schiratzki 2017, s. 38f; NJA 2013 s. 1241.

³⁶ Ibid, s.17.

mänskliga rättigheterna utgår dock från den autonoma individen och när dessa rättigheter appliceras på barnet kan tillämpningskonflikter uppstå.³⁷

Det primära ansvaret för barnets grundläggande rätt till omsorg och trygghet, ligger på föräldern och därmed blir barnets rättigheter ofta avhängiga föräldern. Utifrån barnets mognad har barnet fått en begränsad rättshandlingsförmåga vilket även har inneburit att föräldern blivit barnets ställföreträdare. Föräldrarnas ansvar över barnet visas även genom deras försörjningsplikt och de har det primära ansvaret för barnets försörjning. Det offentliga är därmed endast subsidiärt underhållspliktigt gentemot barnet.³⁸ Här kan ses hur rättssystemet verkar för ett upprätthållande av den privata familjesfären, vilket också minskar det offentliga ansvar. Med utgångspunkt i sårbarhetsteorin blir dock frågan huruvida föräldern klarar av själv att slå vakt om barnets rättigheter, om de själva är sårbara och kanske inte klarar av att stå upp för sina egna rättigheter.

3.2.1 Det offentliga barnansvar

Socialnämnden och socialförvaltningen har det yttersta ansvaret för skydd och stöd till barn och unga och enligt Stenberg m.fl. är den vanligaste orsaken till att en barnvräkning inte verkställs att socialtjänsten antingen betalar eller garanterar hyresskulden. Socialtjänsten (och det offentliga) spelar därför en avgörande roll i avhysningsärenden. Socialtjänstlagen bygger dock på frivillighet och respekt för den enskildes självbestämmande, vilket innebär att föräldrarnas samtycke krävs för en biståndsinsats.³⁹ Vid en ekonomisk utredning⁴⁰ kan därför föräldrarnas bristande initiativ, i kombination med deras bestämmanderätt över sina barn, innebära att ett okänt antal barn inte får det stöd som de har rätt till.⁴¹ Detta visar ytterligare på hur beroende barnets rätt är av föräldrarnas agerande. Oavsett rättigheternas materiella värde så har barnet ingen reell möjlighet till bistånd om inte föräldern ansöker om detta hos socialnämnden.

Socialtjänstens ekonomiska bistånd är dock – förutom att vara beroende av de biståndsresurser som finns i kommunen – villkorat vilket gör att en ansökan inte automatiskt leder till stöd. Sökandens, alltså föräldrarnas, agerande dels i anslutning till vräkningshotet och

³⁷ Ibid, s. 18 och 22.

³⁸ Singer 2012b, s. 91, 104 och 167; Schiratzki 2017, s. 130; FB 7:1.

³⁹ Stenberg m.fl. 2011, s.4 och 50; SoL 2:1 och 5:1.

⁴⁰ Det är även möjligt för socialtjänsten att göra en barnavårdsutredning utan föräldrarnas samtycke, men då majoriteten av vräkningsfallen rör bristande betalningsförmåga är tas inte det upp i den här uppsatsen och är (tyvärr) inte heller praxis på området. Ibid, s. 162ff.

⁴¹ Ibid, s. 51.

dels inför krav som att stå till arbetsmarknadens förfogande är avgörande för biståndsbeslutet. Socialstyrelsen anser dock att socialtjänsten bör kunna ta större social hänsyn när det gäller barnfamiljer, om ett avslag kan leda till bostadslöshet. Vid upprepade hyresförsummelse kan dock avslag på biståndsansökan meddelas och myndigheten anser att avslag i sådana situationer kan vara rimligt om det finns ett nytt boende tillgängligt.⁴² Det har dock konstaterats i ett avgörande från Kammarrätten i Göteborg, att barnens intressen i förhållande till föräldrarnas agerande i vid ansökan av ekonomiskt bistånd inte utgör ”ett så tungt vägande skäl att det förändrar bedömningen”⁴³. Detta trots att familjen riskerade hemlöshet om de inte fick beviljat bistånd. Det kan därför ifrågasättas vilken materiell bäring barnets rättigheter har och hur tungt de väger. Kjellbom och Alexius konstaterar en liknande syn och beskriver att barnet endast behandlas som en del av familjen vid biståndshandläggningen, istället för att ges den individuella bedömning som 4 kap. 1 § socialtjänstlagen föreskriver. Att föräldrarnas bristande agerande tillåts ha inflytande över barnets rätt till bostad rimmar illa med vad som föreskrivs genom principen om barnets bästa.⁴⁴

Socialtjänstlagen och dess tillämpning ger uttryck för att den sökande bör vara och agera rationellt och i enlighet med lagen. När den enskilde avviker från idealet straffas denne genom av nekas bidrag och då barnet står under dennes ansvar, går detta även ut över barnet. På grund av separationen mellan det privata och offentliga är det dock möjligt för socialtjänsten att avsäga sig det huvudsakliga ansvaret för barnet. Utifrån sårbarhetsteorin borde dock inte någons oförmåga att agera rationellt vid ett vräkningshot ses som avvikande utan snarare som naturligt och förståeligt. Här föreligger en diskrepans mellan rättens syn på det ideala rättssubjektet och verklighetens sårbara individ vilket tyvärr går ut över barnets välmående.

3.3 Barnets rätt till bostad

Rätten till bostad har under längre tid varit definierad som en social rättighet inom svensk bostadspolitik.⁴⁵ Idag står rätten till bostad föreskriven i regeringsformen 1 kap. 2 § genom formuleringen att det allmänna ska *trygga* rätten till bostad. Paragrafen ”ger uttryck för vissa särskilt viktiga mål för den samhälleliga verksamheten”⁴⁶ och anses inte vara en utkrävbar

⁴² Socialstyrelsen 2013, s. 12; Stenberg m.fl. 2011, s. 52; SoL 4:1 2st.

⁴³ Mål nr: 5685-10.

⁴⁴ Kjellbom & Alexius 2012, s. 212f.

⁴⁵ Se Prop. 1997/98:199, s. 3.

⁴⁶ Hirschfeldt 2018.

rättighet. En sådan utkrävbar rättighet föreslogs i SOU 2001:95 och skulle ge hemlösa en reell rätt till bostad men förslaget antogs inte. Boendeansvaret samverkar med den ovannämnda allmänna biståndsparagrafen och tolkas i vräkningsfrågor främst som rätt till alternativt boende men inte en rätt till bistånd för kvarboende.⁴⁷

Det ska även nämnas att en utkrävbar rätt eller särreglering inte heller finns för barn och motverkandet av vräkning får istället sökas i allmänna skyddsregler som barnets bästa.⁴⁸ Trots att det inte finns någon bestämmelse som ger barn en utkrävbar rätt till bostad ansågs det i SOU 2005:88 att socialnämndens biståndsregler ”borde vara tillräckliga för att garantera att barn inte vräks från sin bostad.”⁴⁹ Problemet söktes istället i socialnämndens organisation och metoder, bristande politiskt intresse eller medvetenhet och situationen på den lokala bostadsmarknaden.⁵⁰

3.4 Barnets bästa

Principen om barnets bästa har länge funnits i den svenska lagstiftningen, även innan barnkonventionens antagande. Principen tolkas utifrån sin sociala och kulturella kontext och är därmed föränderlig över tid. Därför kan principen inte heller ses som tydlig eller självklar, trots att den länge varit närvarande i svensk rätt. Då principen är föränderlig går det inte heller att slå fast vad den innebär. Det är inte heller säkert att ett fastställande skulle gynna barnet, då barnets bästa måste fastställas i varje enskilt fall och utifrån den situation som barnet är i och barnets egen vilja.⁵¹ Detta innebär dock att barnets situation alltid måste lyftas för en korrekt tillämpning av principen.

Artikel 3 i barnkonventionen stadgar att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder vidtagna av offentliga myndigheter. Innebörden av barnkonventionen ger dock utrymme för att ställa andra intressen mot barnets bästa. Vid utformandet av artikel 3 valdes den vagare formuleringen ”a primary consideration”⁵², framför den starkare ”the primary consideration”. Barnkonventionens utformning av barnets bästa öppnar därmed upp för att barnets bästa inte alltid är utslagsgivande.⁵³

⁴⁷ Stenberg m.fl. 2011, s. 27 och 35.

⁴⁸ Ibid, s. 192; Socialstyrelsen 2013, s. 11.

⁴⁹ SOU 2005:88, s. 152.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Singer 2012b, s. 17f.

⁵² Den svenska översättningen ”barnets bästa ... i [det] främsta rummet” återspeglar dock inte originaltextens rättsliga skillnad.

⁵³ Stenberg m.fl. 2011, s. 30.

Principen om barnets bästa kan, trots dess otydlighet, innebära ”att ett beslut på bästa sätt ska tillgodose ett barns olika behov och intressen.”⁵⁴ Enligt den brittiske familjerättsexperten John Eekelaar kan principen tolkas dels objektivt – där beslutsfattare gör bedömningar utifrån olika vetenskaper – och dels subjektivt – där barnet självt uttrycker sin uppfattning. Detta innebär att det är nödvändigt att tala med barnet för att kunna fastställa barnets bästa.⁵⁵

3.5 Barnkonventionen

Barnkonventionen ratificerades av Sverige 1990 och 1999 kom ett riksdagsbeslut att konventionen ”ska genomsyra allt beslutsfattande”⁵⁶ på statlig och kommunal nivå. Konventionen innehåller civila, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter vilka alla anses vara lika viktiga.⁵⁷ Barnkonventionens artikel 4 beskriver dock att till skillnad från de civila och politiska rättigheterna så är konventionsstaterna endast bundna till att ”vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser” för att genomföra de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna. Detta har gjort att dessa ansetts vara en ”andra klass rättigheter i rättsvetenskapen och politiken” och bedömningen av dem har blivit beroende av statens resurstillgångar.⁵⁸ Artikel 27 som rör barnets rätt till bostad och välmående, är därför inte lika stark som den vid första anblick kan ses vara, utan stannar vid att vara en målbild.

Artikel 12 föreskriver att barnet har rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och att dessa ska beaktas i alla frågor som berör denne. Denna artikel är mycket omdiskuterad gällande hur den ska tillämpas i praktiken och i relation till barnets mognad. Självbestämmandet som följer av artikeln kräver dock att barnet ges utrymme att påverka beslutet.⁵⁹

I skrivande stund har en proposition för ett införande av barnkonventionen som svensk lag presenterats.⁶⁰ Barnombudsmannen menar att detta skulle leda till ”ett samhälle som tar barns rättigheter på allvar”.⁶¹ Anna Singer, professor i civilrätt, ifrågasätter dock vad en eventuell implementering skulle ge för reell förändring. Hon menar istället att införandet av

⁵⁴ Singer 2012b, s. 34.

⁵⁵ Ibid, s. 34f.

⁵⁶ Stenberg mfl, 2011, s. 29.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Vandenhole 2010, s. 17.

⁵⁹ Singer 2012b, s. 38 & 41.

⁶⁰ Prop. 2017/18:186.

⁶¹ Barnombudsmannen 2016, s. 5.

konventionen endast skulle vara ett sätt att vinna politiska poänger men egentligen skulle ”dölja en verklighet där barns rättsliga positioner inte alls flyttas framåt”.⁶² Särskilt då införandet utreds utifrån premissen att Sverige redan tolkar barnkonventionen fördragskonformt och att det saknas budgettillskott för kunskapslyft eller utvidgad utredningsmöjligheter för barnets bästa.⁶³

⁶² Singer 2012a, s. 84.

⁶³ Prop. 2017/2018:186, s. 76 & 109f. Se även SOU 2016:19.

4 Avhysning

4.1 Hemmet- barnets trygghet

Bostaden har stor betydelse för barnet och uppväxtmiljön är viktig för barnets utveckling och trygghet. Vid en vräkning riskerar barnet att förlora viktiga relationer och att bryta upp från förskola eller skola, skadar både relationer till andra vuxna och vänner men har även visats kunna få negativa konsekvenser för barnets utbildning. Vräkningsupplevelsen har även liknats vid upplevelsen av en brand.⁶⁴ Barn som har utsatts för vräkning upplever ofta stor otrygghet och skam och beskriver ”utanförskap, känslor av att inte höra till, bitterhet mot det svenska samhället och att framtiden upplevdes som mörk.”⁶⁵

4.2 Hyresregleringen

4.2.1 Hyra

Hyra regleras i kapitel 12 jordabalken, JB, i den så kallade hyreslagen. Genom ett hyresavtal upplåts hus, eller delar av hus, till nyttjande mot ersättning. Hyreslagen reglerar konflikten mellan hyresvärdens krav på hyra och hyresgästens rätt till bostad och det är denna intressekonflikt som konkretiseras vid vräkning.⁶⁶

Ett hyresavtal kan sägas upp av hyresvärden vid hyrestidens slut, eller i förtid om hyresrätten bli *förverkad* eller då hyresgästen har *åsidosatt sina hyresrättsliga förpliktelser i så hög grad att avtalet skäligen inte bör förlängas*. Detta kan exempelvis ske om hyresgästen inte betalar hyran i tid, brister i vårdnadsplikten eller på grund av störningar. Förverkandegrunderna spelar även in vid uppsägning vid hyrestidens slut, och bryter då hyresgästens besittningsskydd vilket innebär en ”principiell rätt till förlängning av hyresförhållandet om värden säger upp avtalet”.⁶⁷

En uppsägning i förtid på grund av försening av hyra kan göras en vecka efter förfallodagen.⁶⁸ Det krävs dock att hyresvärden informerar hyresgästen om återvinningsfristen

⁶⁴ Stenberg m.fl. 2011, s. 23ff.

⁶⁵ Ibid, s. 24.

⁶⁶ SOU 2005:88, s. 40.

⁶⁷ Cederstierna 2017; JB 12:42 & 12:46.

⁶⁸ JB 12:42.

och även meddelar socialnämnden som ska kunna agera och hjälpa hyresgästen.⁶⁹ Återvinningsfristen innebär att hyresgästen kan återta hyresrätten genom att betala hyran, själv eller med hjälp av socialnämnden, inom tre veckor från meddelande om uppsägning.⁷⁰ Hyresvärden kan om hyran betalas inte längre avhysa hyresgästen.

4.2.2 Avhysning

Om hyresgästen inte återvinner hyresrätten eller flyttar självmant har hyresvärden möjlighet att ansöka om avhysning. Avhysning definieras i utsökningsbalkens, UB, 16 kap. 1 § som ”en förpliktelse för tidigare ägare eller nyttjanderättshavare att flytta från fast egendom, en bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad”. För att avhysningen ska kunna genomföras krävs dock en exekutionstitel.⁷¹ Exekutionstiteln hämtas antingen genom dom eller beslut, från domstol eller hyresnämnd, eller genom utslag från Kronofogden. Majoriteten av avhysningarna sker efter förfarande hos Kronofogden och ytterst få går via hyresnämnden och domstol.⁷² En beskrivning av Kronofogdens process kommer därför beskrivas nedan vilken kan delas upp i två olika processer, den summariska processen och den verkställande processen.

4.2.2.1 Den summariska processen

Den summariska processen beskrivs som ett ”snabbt, enkelt och billigt sätt” för den som har ett krav på någon att få det rättsligt fastställt och ingen materiell prövning av den inkomna ansökan görs.⁷³ Kronofogden är liksom hyresvärden skyldig att underrätta⁷⁴ socialnämnden när en avhysningsansökan inkommit.⁷⁵ Hyresgästen får sedan möjlighet att inom viss tid yttra sig i ärendet. Om denne bestrider kommer målet behandlas av tingsrätten. Om inget yttrande inkommer, ska Kronofogden i enlighet med syftet för det summariska förfarandet snarast meddela utslag i enlighet med ansökan.⁷⁶ Det bör här tilläggas att Kronofogden kan verkställa en formellt riktig, men materiellt felaktig exekutionstitel. En sådan situation kan uppstå om

⁶⁹ Lag (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning, LBH, 14 §; JB 12:44 1st. 1p.

⁷⁰ JB 12:43 & 44.

⁷¹ Benndorf & Morgell 2018.

⁷² 93 % av vräkningsförfarandena avgörs genom den summariska processen hos Kronofogden, 4% av domstol och 2% av hyresnämnden. (Stenberg m.fl. 2011, s. 4).

⁷³ SOU 2005:88, s. 40; LBH 3, 9§§.

⁷⁴ Till skillnad från avlägsnande, 16:7a utsökningsförordning (1981:981), UF, finns ingen uppmaning till att underrättelsen ska innehålla information huruvida avhysningen avser barn.

⁷⁵ UF 16:2.

⁷⁶ LBH 25, 33, 42 §§.

hyresvärden ansöker om avhysning men att hyresgästen sedan betalar hyresskulden utan att detta meddelas myndigheten.⁷⁷

4.2.2.2 *Den verkställande processen*

Avhysningen skall genomföras så att skälig hänsyn tas till såväl hyresvärden intressen, som hyresgästens situation. Kronofogden ska sträva efter att verkställa avhysningen inom fyra veckor. Myndigheten kan medge anstånd med avhysning under högst två veckor, eller vid synnerliga skäl fyra veckor.⁷⁸ Anledning till anstånd kan exempelvis vara för att ge hyresgästen eller socialtjänsten tid att hitta nytt boende men även allmänna skäl till hyresgästens situation som bl.a. akut sjukdom. Detta ska dock inte utnyttjas slentrianmässigt.⁷⁹ Även hyresvärden kan ge mer tid, så kallat uppskov, dock inte med mer än sex månader eftersom ansökan då förfaller.⁸⁰

Socialnämnden har, som beskrivits under 3.2.1, det yttersta ansvaret för enskildas och barns behov av bostad. Ansvaret täcker dels att enskilda erhåller ett boende, men också hjälp till att behålla det boende de har.⁸¹ Socialnämnden ska utan dröjsmål, vid anmälan från antingen hyresvärden eller Kronofogden, inleda en utredning av hyresgästens situation och har därför möjlighet att stötta hyresgästen med t.ex. bistånd eller stöd i avhysningsprocessen. Om socialnämnden inom återvinningsfristen åtar sig att betala hyran kan inte hyresgästen längre bli avhyst.⁸² Kronofogden ska innan vräkningen uppmana hyresgästen att flytta själv och ta hand om sin egendom. En vräkning har slutförts då namnet och låset till bostaden bytts ut.⁸³

⁷⁷ Stenberg m.fl. 2011, s. 252.

⁷⁸ UB 16:3 & 16:4.

⁷⁹ Socialstyrelsen 2008, s. 48; Gregow m.fl., 2017, 16 kap. 4 § UB.

⁸⁰ Kronofogdemyndigheten "Uppskov"; UB 16:5.

⁸¹ SoL 2:1 & 3:2.

⁸² SoL 11:1; JB 12:44 4st.

⁸³ Stenberg m.fl. 2011, s. 58.

5 Intresseavvägningen

5.1 Om praxis

Det finns inte något prejudikat från Högsta domstolen gällande barnvräkningar, men ett större antal domar från Svea hovrätt. Utifrån dessa har jag undersökt hur barnets – och därmed även hur familjens intressen – lyfts i processen. Anledningen till att hyresgästerna i målen haft svårigheter eller oförmåga att betala hyran är ofta av vad som ses som personlig karaktär – bland annat beskrivs allvarlig sjukdom inom familjen, att lön inte har utbetalats under längre tid på grund av sjukdom och tvist med arbetsgivaren, missbruk eller långtidssjukskrivning till följd av psykisk ohälsa.⁸⁴ Hyresgästen lyfter även ömmande skäl så som att denne är ensamstående med barn, eller att barnen har särskilda behov.⁸⁵ Dessa orsaker är typexempel på vad som Fineman beskriver människans oundvikliga sårbarhet. Utifrån sårbarhetsteorin borde istället hyresgästens personliga skäl ses som förståeliga och ha betydlig inverkan på tvistens bedömning.

Om hyresrätten är *förverkad* finns i princip ingen möjlighet till skälighetsbedömning, men betydelse kan ges till om grunden anses som ringa. Rättspraxis kan dock verka oklar då bland annat en en hyresskuld på 30 kronor inte ansetts ringa, men vanligtvis brukar en kortare hyresförsening falla inom begreppet.⁸⁶ Det finns dock en (begränsad) möjlighet till skälighetsbedömning då hyresgästen *åsidosatt sina skyldigheter*. Bedömningshänsyn tas till antalet förseningar och hur allvarliga dessa har varit, men det varierar beroende av det enskilda fallet.⁸⁷ De undantag som brukar lyftas rör främst ”glömska, förbiseende eller liknande omständighet”⁸⁸. Med hänvisning till detta ansågs dock inte en hyresgäst som under en längre sjukhusvistelse förmodat att hans sambo betalat hyran falla in.⁸⁹ Hänsyn har även ansetts kunna tas till sjukdom men även denna praxis kan tyckas oklar och diskontinuerlig, då alkoholism

⁸⁴ ÖH 4843-15; ÖH 1542-17; ÖH 9922-17; ÖH 3877-17.

⁸⁵ ÖH 7189-15; ÖH 7147-17.

⁸⁶ NJA 1989 s. 74.

⁸⁷ Edling 2014, s. 308ff.

⁸⁸ Ibid, s. 282.

⁸⁹ NJA 1990 s. 405.

ansetts ge en förmildrande bedömning men inte demens.⁹⁰ Oavsett anses rättspraxis vara sträng mot hyresgästen.⁹¹

Hovrätten använder sig ofta av standardformuleringar gällande att ”den som inte äger utan hyr sin bostad saknar det starka skydd som äganderätten till en bostad ger. En hyresgäst kan därför bli tvungen att flytta när kontraktet förverkas eller löper ut”⁹². Även om detta inte är direkt riktat mot barnet, så leder det till att barn boende i hyresrätt indirekt får ett svagare bostadsskydd, än barn boende i bostadsrätt. Barnets rätt till boende blir därför beroende av föräldrarnas ekonomiska tillgångar.

I de undersökta mål där familjen inte tvingas flytta beror det bl.a. på att betalningsförseningen inte ansågs tillräckligt allvarlig eller att det saknades bevisning, men jag har inte hittat ett enda avgörande där barnperspektivet leder till eller påverkar att hyresrätten inte upphör.⁹³ Detta behöver dock inte betyda att dessa inte finns men jag har inte sett några tendenser till ett sådant avgörande. Barnkonventionen tillämpas istället av hovrätten genom standardformuleringar såsom ”att FN:s barnkonvention, som stadgar att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, medger att en intresseavvägning görs [...] I fall då en hyresgäst gjort sig skyldig till ett allvarligt åsidosättande av sina förpliktelser som hyresgäst har i praxis hänsynen till barnet bästa inte getts en avgörande betydelse i intresseavvägningen.”⁹⁴ Det finns även fall där hyresgästen framför att denne har barn men varken barnets bästa eller barnkonventionen tas upp i domsluten.⁹⁵ Här finns ännu mindre någon tydlig utredning eller diskussion gällande barnets bästa eller rätt. Detta trots att hovrätten i ett fall ägnar över tre sidor för att utreda huruvida den till bostaden kopplade bilplatsen har upphört med hänvisningar till flera förarbeten.⁹⁶ Det alltså möjligt för domstolen att göra längre domskäl.

Att domstolen använder sig av standardformuleringar eller inte ens gör en ansats till en utredning av barnets bästa, strider mot barnets rätt att höras men även barnets bästa. Det kan därför konstateras att trots att en rättslig bedömning görs av barnets intressen så är den bristfällig, och hyresvärdens intressen får fri lejd. Oavsett hur otydligt begreppet barnets bästa

⁹⁰ Se ÖH 9928-10 & RBD 1990:15.

⁹¹ Edling 2014, s. 310.

⁹² Se bl.a. ÖH 936-14; ÖH 4843-15; ÖH 7189-15; ÖH 1542-17; ÖH 3877-17; ÖH 7147-17.

⁹³ ÖH 936-14; ÖH 1589-14.

⁹⁴ Se bl.a. ÖH 7147-15; jfr ÖH 7189-15 & ÖH 4843-15.

⁹⁵ Se bl.a. ÖH 580-17; ÖH 4550-17; ÖH 6548-17; ÖH 9922-17.

⁹⁶ ÖH 5776-17.

må vara så står det i alla fall klart att det behövs en längre utredning av barnets situation än vad som beskrivs i en standardformulering som inte alls beaktar det enskilda barnet förhållanden.

5.2 Bedömningshänsyn?

För att hänsyn ska tas till personliga skäl, krävs att det finns utrymme för en skälighetsbedömning.⁹⁷ Dock avgörs majoriteten av avhysningsförfarandena genom Kronofogdens summariska process där det inte finns möjlighet till detta. I proposition om ny summarisk process, upprepades att processen i otvistiga mål ska vara ”snabb, enkel och billig”⁹⁸ och att ”den materiella prövningen reduceras till ett minimum”⁹⁹, vilket ska gynna hyresvärdens möjlighet till verkställighet.¹⁰⁰ Samma förfarande används även för betalningsföreläggande vid skulder. Till svarandes skydd lyftes istället att förfarandet leder till en enklare process, vilket gör att det blir lättare för svarande att bestrida en avhysningsansökan. Dock lyftes även att svaranden ofta har svårt att förstå att det krävs aktivitet för att ansökan inte ska bifallas. Det konstaterades även att det inte finns några stora rättssäkerhetsmässiga fördelar med muntliga bestridanden och förfarandet blir därför skriftligt.¹⁰¹

Avhysning är ofta ännu mer ingripande för individen än betalningsföreläggandet, då det gäller den enskildes bostad. Den bakomliggande orsaken till avhysningen är dessutom ofta komplex, vilket inte speglar den otvistiga situation som propositionen hänvisar till. Att villkora den materiella prövningen genom krav på ett bestridande, leder till att hyresgästen har svårare att få sin rätt prövad. Effektiviteten och hyresvärdens rätt till en snabb och billig process väger dock tyngre. Fineman använder liknande ord när hon beskriver samhällets syn på myndighetsarbetet och hur det ska utföras – *as quickly, quietly, and cheaply as possible* – som används för att beskriva den summariska processen – snabb, enkel och billig.¹⁰² Hyresvärdens får tack vare den effektiva processen lättare igenom sina krav som även ofta lämnas oemotsagda. Hyresgästen lämnas ensam att stå upp för sin (och sitt barns) rätt och avkrävs på aktivitet. Då majoriteten av avhysningarna avgörs genom den summariska processen får därmed hyresgästens, och även barnets intressen, stå tillbaka i avhysningsförfarandet.

⁹⁷ Se under 3.1.

⁹⁸ Se bl.a. Prop. 1989/90:85, s.1 och 17.

⁹⁹ Ibid, s. 35.

¹⁰⁰ Ibid, s. 22 och 39; Stenberg, s. 48

¹⁰¹ Prop. 1989/90:85, s. 3f, 23 & 67.

¹⁰² Fineman 2011, s. 165.

Som sagt bestrids väldigt få avhysningsansökningar och propositionens farhågor angående hyresgästens okunskap kring vad som krävs för att förhindra en avhysning verkar kvarstå än idag. Det summariska förfarandet utgår ifrån att hyresgästen har både kunskap i det svenska språket, och förståelse för (skriftlig) kontakt med en svensk myndighet. Barnfamiljer med utländsk härkomst är särskilt utsatta av vräkningsrisk. Då dessa personer ofta inte har samma möjligheter att förstå och uttrycka sig på svenska blir kravet på att bestrida ansökan extra problematiskt. Dessa personer avviker från vad Fineman beskriver som det ideala rättssubjektet som har "the ability to negotiate contract terms, assess their options"¹⁰³. Då den summariska processen utgår från det ideala rättssubjektet med kunskap om det svenska rättssystemet, blir dessa människor ytterligare utsatta. Detta leder även till slutsatsen att möjligheten till rättsprövning för barn vars föräldrar (oavsett härkomst) inte besitter denna kunskap minskar ytterligare. Här visas återigen hur avhängig barnets rätt är av föräldrarnas kompetens och hur samhället inte klarar av att hantera barnets sårbarhet.

5.3 Den ideala föräldern

I förarbetena beskrivs att vräkningsförfarandet är till för att befästa betalningsmoralen och "att inte alltför långa betalningsdröjsmål [kan] godtas utan förverkandepåföljd"¹⁰⁴. Vidare sägs att hyreslagens regler ska vara utformade så "att man skapar ett incitament för hyresgästerna att regelmässigt betala hyran på de tider som bestämts"¹⁰⁵ och att kraven på hyresgästen måste ställas högt för att besittningsskyddet annars skulle urholkas.¹⁰⁶ Dessa formuleringar, tillsammans med vad som visas i praxis där hyresgästen beskrivs som *misskötsam* eller har *underlåtit* att betala hyran i tid, visar på en syn där hyresgästen har en faktisk möjlighet att välja att inte betala hyran.¹⁰⁷ Problemet är dock att oavsett mängden incitament så kvarstår betalningsproblemet om hyresgästen fortfarande saknar faktisk betalningsförmåga. Dessa formuleringar, men även en avsaknad av diskussionen av personliga skäl och barnets bästa både i domslut och förarbeten är konsekvensen av rättssystemets oförståelse för den ekonomiska situation och sårbarhet som familjerna är i. Vräkningsförfarandet utgår med andra ord från den

¹⁰³ Fineman 2011, s. 167.

¹⁰⁴ Prop. 1992/93:155 s. 15.

¹⁰⁵ Ibid, s. 17.

¹⁰⁶ SOU 1961:47, s. 84f.

¹⁰⁷ Se bl.a. ÖH 4843-15.

självständiga och självförsörjande individ, som har ekonomiska möjligheter att välja att inte betala hyran.

Prop. 2013/2014:195 gav upphov till den nu införda regeln att brottsoffer ska ha större rätt att bo kvar vid vräkningshot.¹⁰⁸ Bestämmelsen visar på en större förståelse för individens sårbarhet och situationer där sociala hänsyn måste väga tyngre än hyresvärdens intressen. Liksom våld i nära relationer är inte fattigdom något någon kan värja eller försäkra sig emot, särskilt inte som barn. Bestämmelsen öppnar därmed upp för en bedömning för den mänskliga upplevelsen och detta visar på att det trots allt är möjligt att ta större hänsyn till människans sårbarhet.

5.4 Var är barnet?

Det finns idag inte någon lagstadgad rätt till bostad eller något skydd mot vräkning av barn. För att barnets rätt ska prövas krävs, som tidigare nämnt, att föräldern bestrider ansökan – barnets rättigheter blir därför beroende av att föräldern agerar och hur. Barnet är tydligt beroende, både på grund av sin begränsade rättshandlingsförmåga och omognad, men denna särskilda rättsställning sviker förfarandet att beakta.

Det finns alltså inget formellt utrymme inom den summariska processen att ta hänsyn till barnets bästa, vilket borde strida mot både barnkonventionens artiklar om barnets bästa och barnets rätt att få sin röst hörd i. Istället ska barnets rätt säkerställas genom socialtjänstens bistånd. Detta är dock både villkorat av föräldrarnas agerande och beroende av socialtjänstens resurser. Utifrån vad Schiratzki beskriver, kan det tänkas att socialtjänstens bistånd är anledningen till att den summariska processen inte inkluderar en skälighetsbedömning av barnets rätt.¹⁰⁹ På grund att rätten till bistånd inte är absolut menar jag dock att marginaliseringen av bedömningen kan ifrågasättas eftersom processen, som tidigare konstaterat, främst gynnar hyresvärdens intressen av en effektiv handläggning. Det blir därför tydligt att barnets rätt får stå tillbaka för dennes intresse när en bedömning inte kan utföras.

Högsta domstolen har i NJA 2013 s. 1241, prövat utmätning av en barnfamilj vilket skulle kunna tänkas vara närliggande en bedömning gällande avhysning. HD konstaterar utifrån EKMR och barnkonventionen att utmätning av fastigheten skulle ”innebära betydande olägenheter för” familjen och att efter ”en avvägning av de intressen som gör sig gällande leder till slutsatsen att det för närvarande inte finns tillräckliga skäl för utmätningen”. Det kan

¹⁰⁸ Se JB 12:42 5st & 12:46 2st.

¹⁰⁹ Se ovan under 3.1.

argumenteras för att rättsfallet visar på ett stärkande av barns rättigheter.¹¹⁰ Jag anser dock att domen egentligen inte ger mer tyngd till barnkonventionen, utan att den snarare är en beneficieavvägning, eftersom det här fanns möjlighet till löneutmätning istället för försäljning av hemmet. Tidigare hovrättsråd Carl Josefsson har även konstaterat att endast en blank hänvisning (vilket görs både i NJA 2013 s. 1241 och hovrättsdomarna) ger en ospecificerad och otydlig avvägning som inte leder till en vägledande praxis.¹¹¹ Jag menar därför att barnkonventionen inte heller i detta mål ges större tyngd än vad den får i ovannämnda domar och att det fortfarande är oklart hur konventionen skulle kunna tänkas tillämpas till barnets fördel i ett avhysningsmål.

Avsaknaden av ett barnperspektiv sträcker sig långt och säger även något om vilken vikt barnet har fått i vräkningsprocessen. I propositionen till utsökningsbalken kan det på sin höjd hittas i hänvisning till svarandes ”familjeförhållande”.¹¹² Vid avsaknaden av en process som automatiskt beaktar barnets rätt blir detta istället helt utelämnat till föräldrarnas agerande. Denna ansvarsfördelning godtas dock på grund av konstruktionen av de privata och offentliga sfärerna. Genom att det primära ansvaret för barnet anses ligga hos föräldern kan myndigheternas agerande inte heller ses som felaktigt. Istället läggs skulden för barnets situation på föräldern. Denne misslyckas med att uppnå kvaliteterna av det ideala rättssubjektet och ses istället som misskötsam.

¹¹⁰ Se t.ex. Kronofogden 2015, s. 104, men det är oklart om ställningstagandet ger en klarare bild.

¹¹¹ Josefsson 2015, s. 63.

¹¹² Prop. 1980/81:8 s. 766.

6 Slutsats

Det kan alltså konstateras att barnets rätt inte beaktas och detta beror ofta på att varken barnet (eller dess föräldrar) uppfyller bilden av det ideala rättssubjektet. Barnets situation synliggör tydligt, i linje med Finemans sårbarhetsteori, hur rättssystemets grundläggande antagande om det ideala och autonoma rättssubjektet inte kan hantera verklighetens sårbara människor. I vräkningsförfarandet ses hur barnet både är sårbart men även utestängt på grund av denne står utanför avtalsförhållandet och hur dennes intressen åsidosätts till fördel för hyresvärdens intresse av en effektiv handläggning. Detta kan ses som en del av den större trend för effektivitet där så kallade sociala värden får stå tillbaka.

För att förhindra att vräkningar sker krävs idag insatser från flera olika myndigheter och parterna i tvisten, adekvat kommunikation mellan dessa men även att socialtjänsten har de materiella förutsättningarna att utge bidrag och hjälpa till med nytt boende. Det skulle kunna tänkas att en förbättring av myndighetskommunikationen skulle kunna leda till färre vräkningar, men jag anser att den grundläggande bristen ligger i att vräkningsförfarandet låter och verkar för att hyresvärdens intressen väger tynger än barnets. Detta ses i att den summariska processen formellt utesluter att hänsyn tas till barnets intressen och att dessa i domstolen endast ges en bristande och kortfattad diskussion. Avhysningsförfarandets konstruktion brister på många punkter, vilket bör ses som en motsägelse av principen om barnets bästa och barnkonventionens rättigheter.

Slutligen så är hyresvärden och hyresgästen (och särskilt barnet) sällan två jämlika parter. Hyresvärden är ofta kommunala bostadsbolag och hyresgästen en person utan möjlighet att betala hyra. Det snabba, effektiva och billiga maskineri som slår vakt om hyresvärdens rätt och gör det lätt för denne att undvika bestridanden av dennes krav spär på detta ojämlika förhållande. Men frågan är dock: även om det fanns ett bedömningsutrymme för barnets rätt, vilken genomslagskraft någon av de principer eller rättigheter skulle ha? Detta då dessa rättigheter aldrig har trumfat föräldrarnas ”misskötsamhet” och hyresvärdens krav på avhysning. För att de sociala rättigheterna ska få den vikt som de anses ha, måste de ha ett starkare faktiskt innehåll. Annars kommer barnet fortsätta stå chanslöst mot hyresvärdens intressen.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1980/81:8 med förslag till utsökningsbalk

Prop. 1989/90:85 om ny summarisk process

Prop. 1992/93:155 om ändring i jordabalkens hyresregler

Prop. 1997/98:199 ändringar i hyreslagen m.m.

Prop. 2013/2014:195 stärkt besittningsskydd för utsatta hyresgäster

Prop. 2017/18:186 inkorporering av FN:s konvention om barnets bästa

Statens offentliga utredningar

SOU 1961:47 reviderad hyreslag

SOU 2005:88 vräkning och hemlöshet- drabbar också barn

SOU 2016:19 barnkonventionen blir svensk lag

SOU 2016:81 ett modernare utsökningsförfarande

SOU 2018:32 ju förr desto bättre – vägar till en förebyggande socialtjänst

Litteratur

Andersson, Ulrika: Våld mot kvinnor i straffrätten. Utsatta individer i strukturell och diskursiv, i På vei. Kjønn og rett i Norden, red. Eva-Maria Svensson et al, Göteborg/Stockholm: Makadam, 405-421, 2011

Barnombudsmannen, Inget rum för trygghet- barn och unga om vräkning och hemlöshet, 2016, <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/publikationer/ovriga-publikationer/inget-rum-for-trygghet---barn-och-unga-om-vrakningar-och-hemloshet/>, hämtad 2016-04-21

Benndorf & Morgell, Utsökningsbalk (1981:774) 16 kap, Karnov 2018-01-01, hämtad 2018-05-20

Cederstierna, Jordabalk (1970:994) 12 kap. 46 §, Karnov 2017-07-01, hämtad 2018-05-20

Dahlman, Christian, Kritisk rättsteori, i Joakim Nergelius (red.), Rättsfilosofi- Samhälle och moral genom tiderna, Upplaga 2, Studentlitteratur, 147-155, 2006

Edling, Thomas, 12 kap. Jordabalk ”Hyreslagen” – En kommentar, Stockholm: Karnov Group, 2014

Emory Law, Faculty Profiles – Martha Albertson Fineman, <http://law.emory.edu/faculty-and-scholarship/faculty-profiles/fineman-profile.html>, hämtad 2018-05-21

Fineman, Martha Albertson, The Autonomy Myth – A theory of Dependency, New York: The New Press, 2004

Fineman, Martha Albertson, Dependency and Social Debt, i David B. Grusky & Ravi Kanbur (red.), Poverty and Inequality, Stanford: Stanford University Press, 133-152, 2006

Fineman, Martha Albertson, Anchoring equality in the human condition, i Martha Albertson Fineman, Transcending the Boundaries of Law: Generations of Feminism and Legal Theory, Routledge-Cavendish, eBook, 2011, hämtad 2018-04-12

Gregow, Torkel, Millqvist, Göran, Persson, Annina H., Walin, Gösta, Utsökningsbalken (1981:774) lagkommentar, Zeteo Internet

Hirschfeldt, Regeringsform (1974:152) 1 kap. 2 §, Lexino 2018-01-02, hämtad 2018-05-20

Josefsson, Carl, Domstolarna och demokratin – Något om syftet med grundläggande rättigheter, europeiseringens konsekvenser och aktivismens baksida, SvJT 2015

Kjellbom, Pia, Påtvingad avflyttning från bostad – En rättssociologisk studie av socialtjänstens roll i teori och praktik, Diss., Stockholms universitet, 2014

Kjellbom, Pia, Ramar eller rättigheter? Om tolkningen av socialtjänstlagens biståndsbestämmelse när barn riskerar att förlora sitt hem, Retfaerd, Nr. 3-4, 2017

Kjellbom, Pia & Alexius, Katarina, Vräkningar av barn- en studie av svenska barns rätt till trygga boendeförhållanden, i Rätt, social utsatthet och samhälleligt ansvar – Festskrift till Anna Hollander, Stockholm: Nordstedts Juridik, 203-218, 2012

Kronofogden, Ordförklaring – Uppskov, <https://www.kronofogden.se/Uppskov.html>, hämtad 2018-05-21

Kronofogden, Kompletterande analys av statistiken ovan – Barn berörda av avhysning 2017, 2017, <https://www.kronofogden.se/statistikavhysning.html>, hämtad 2018-04-04

Kronofogden, Handbok Utmätning, KFM 901, Utgåva 7, 2015

Oldenstedt, Föräldrabalk (1962:700) 6 kap. 2a §, Karnov 2017-12-07, hämtad 2018-05-20

Schiratzki, Johanna, Barnrättens grunder, Upplaga 6, Lund: Studentlitteratur, 2017

Singer, Anna, Alla talar om barns rätt, i Rätt, social utsatthet och samhälleligt ansvar – Festskrift till Anna Hollander, Stockholm: Nordstedts Juridik, 73-86, 2012a

Singer, Anna, Barnets bästa- om barns rättsliga ställning i familj och samhälle, Upplaga 6:1, Stockholm: Nordstedts Juridik AB, 2012b

Stenberg, Sten-Åke, Kjellbom, Pia, Borg, Ida & Sonmark, Kristina, Varför vräks barn fortfarande?, Socialdepartementet, 2011

Socialstyrelsen, Vräkta barn- Underlagsrapport till Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013, 2013, <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-5-35>, hämtad 2018-03-18

Socialstyrelsen, Vräkningsförebyggande arbete- stöd till socialtjänst och andra aktörer, 2008

Vanderhole, Wouter, A children's rights perspective on poverty, i W. Vanderhole, J. Vranken and K. De Boyser (red.), Why Care? Children's Rights and Child Poverty, Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia, 15-32, 2010

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1989 s. 74

NJA 1990 s. 405

NJA 2013 s.1241

Hovrätterna

Svea hovrätt 2011-03-14, mål nr ÖH 9928-10

Svea hovrätt 2014-04-13, mål nr ÖH 0187-15

Svea hovrätt 2014-08-27, mål nr ÖH 3426-14

Svea hovrätt 2014-11-05, mål nr ÖH 9194-14

Svea hovrätt 2014-11-21, mål nr ÖH 0936-14

Svea hovrätt 2014-11-21, mål nr ÖH 1589-14

Svea hovrätt 2015-11-06, mål nr ÖH 9408-15

Svea hovrätt 2015-12-02, mål nr ÖH 7189-15

Svea hovrätt 2015-12-07, mål nr ÖH 4843-15

Svea hovrätt 2017-03-30, mål nr ÖH 1542-17

Svea hovrätt 2017-07-03, mål nr ÖH 4550-17

Svea hovrätt 2017-09-01, mål nr ÖH 6548-17

Svea hovrätt 2017-10-30, mål nr ÖH 5776-17

Svea hovrätt 2017-11-07, mål nr ÖH 7147-17

Svea hovrätt 2017-11-09, mål nr ÖH 3877-17

Svea hovrätt 2017-12-15, mål nr ÖH 0580-17

Svea hovrätt 2017-12-18, mål nr ÖH 9922-17

Bostadsdomstolen

RBD 1990:15

Kammarrätterna

Kammarrätten i Göteborg 2011-06-20 mål nr: 5685-10